

Psykologiinformation september 2008

SRP i engelsk og psykologi – udfordringer og muligheder.

Af Margit Nordskov Nielsen og Jette Hannibal

Engelsk og psykologi er en af de hyppigste samarbejdspartnere i de nye studieretninger. Der er mange gode muligheder for fagligt samarbejde. Reformen udfordrer i mere end en forstand, når der skal samarbejdes på tværs af fagene. Ikke mindst i studieretningsprojektet. Her skal fagene vise, at de hver især kan bidrage til ”synergi”. Det er måske et ”buzz word”, men det er nødt til at være i fokus i forhold til SRP. Kravene til samarbejde i vores to fag gør, at man bliver nødt til at være kreativ, for der er ingen steder at hente vejledning. Der findes intet psykologisk institut i verden, hvor man laver litterær analyse, selvom litteratur ofte handler om mennesker. Psykologiske teorier og undersøgelser er beregnet til rigtige mennesker af kød og blod. Ikke fiktive personer. Hvad gør man så, hvis man gerne vil samarbejde til begge fags fordel?

Læreplanen i studieretningsprojektet lægger op til at vurdere efter de faglige mål i fagene samt de faglige mål for studieretningsprojektet. Den store udfordring er at sikre, at de faglige mål honoreres i begge fag. Der har været en del diskussioner mellem censorer og eksaminatorer i forbindelse med voteringserne af de første SRP-besvarelser i engelsk og psykologi. Er det fx i overensstemmelse med et fagligt mål i psykologi at foreslå en terapi til Esther Greenwood i the Bell Jar? Tilgodeses den analytiske fortolkning i engelsk, når der fokuseres på depressioner og terapier? Kunne vi som engelsklærere overveje at stille opgaver i non-fiction, fordi det umiddelbart fungerer bedre sammen med psykologi? Hvilke muligheder har vi som engelsk- og psykologilærere for at bringe de to fag i samspil på en måde, som tilgodeser de faglige mål og giver eleverne mulighed for at arbejde på en forsvarlig måde? Vi har kun har prøvet SRP en enkelt gang, så der er stadig et par uløste spørgsmål.

Opgaverne mellem psykologi og engelsk var i 2008 dels af en slags, hvor engelsk var hovedfag, dels hvor fagene begge var hovedfag, fordi psykologi indgik med et B-niveau. I enkelte tilfælde var psykologi hovedfaget. Mange af disse opgaver tog udelukkende udgangspunkt i et litterært univers, således at psykologi kom til at fungere som en litterær analysemetode. Fagkonsulenten i psykologi Helle Romme Hansen skrev i en kommentar om dette i Psykologiinformation 1 (2008), at det er problematisk, hvis eleven alene er henvist til et litterært univers, når psykologiske mekanismer skal forklares. Ligeledes peger hun på, at det er problematisk at opgaveformuleringen beder om at vurdere, om en fiktiv person eksemplificerer en psykologisk teori, fordi det ikke er en passende måde at verificere eller falsificere en psykologisk teori. Der er altså allerede kommet nogle brugbare kommentarer på bordet, men der er helt sikkert brug for flere grundige overvejelser af, hvordan man skal gribe samarbejdet an.

For at lade begge fag komme til deres ret og give eleverne en vejledning, der sætter dem i stand til at indfri de faglige mål i begge fag, skal vi her præsentere nogle af de indledende tanker, vi har gjort os med hensyn til SRP i engelsk og psykologi.

For det første er det væsentligt at overveje, hvor meget psykologi eleverne har haft på det tidspunkt, de skal til at skrive. Større viden giver naturligvis bedre mulighed for at eleverne kan reflektere over, hvad fagene hver især bidrager med. En del elever har haft knapt tre måneders undervisning i psykologi på c-niveau, når de skal skrive opgave. Eleverne har af gode grunde begrænset viden om psykologi på det tidspunkt, og med et sidefag kræves det blot, at eleven har en viden, der svarer til det niveau vedkommende har haft i undervisningen. Det kan godt forklare, at mange tog udgangspunkt i psykoanalysen, som nu er en litterær analysemetode snarere end videnskabelig psykologi. Psykoanalysens tanker har præget samfundet, sådan at mange forfattere har skrevet ud fra den, og det giver næppe mening i forhold til den videnskabelige psykologi at bede en elev finde eksempler på forsvarsmekanismer i en tekst, hvis forfatteren bevidst har plantet dem der. Det har efter vores mening ikke noget med faget psykologi at gøre, selvom det kan være en vigtig analyseopgave i engelsk eller dansk. Hvis man i opgaveformuleringen kunne lægge op til en refleksion over brugen af psykoanalysen som hhv. psykologisk teori og litterær metode ville eleven få mulighed for at vise, at der er en bevidsthed om forskellen på de to. Man kan sige, at psykologi så primært er et redskabsfag, der med sin historiske forankring i psykoanalysen som psykologisk teori og behandlingsform nu også har udviklet sig til bl.a. at være en litterær metode. Hvis man ikke kan se dette i opgaven, fordi psykoanalysen bruges ukritisk på fiktive personer, vil det være meget svært at honorere de faglige mål i psykologi.

For det andet mener vi, at en god opgaveformulering tager udgangspunkt i en problemstilling eller et tema, som eleven skal undersøge og tage stilling til med fagenes viden og metoder. Eftersom de faglige mål i psykologi bl.a. indeholder krav om kritisk vurdering af teori og anvendelse af psykologisk viden på konkrete problemstillinger og aktuelt stof, ville det derfor være en ide at finde en helt konkret problemstilling, som belyses ud fra psykologisk viden i starten af opgaven, hvorefter man kan forholde sig til den samme problemstilling i et fiktivt værk. Her leverer psykologi en ramme for læsning og refleksion over et litterært værk, men man har sørget for, at opgaveformuleringen giver mulighed for, at eleven også kan honorere de faglige mål i psykologi. Man kan forestille sig, at der vedlægges et bilag med en aktuell problemstilling til opgaveformuleringen, som skal behandles ud fra den psykologiske viden før man løfter begreber og viden ud til en læsning af det litterære værk eller en film. Her er gode muligheder for at reflektere over den kunstneriske bearbejdning af den samme problemstilling. Kunne man fx forestille sig, at elev havde lyst til at skrive om homoseksualitet eller homofobi og inddrage Annie Proulx's novelle *Brokeback Mountain* (eller den filmatiserede version af novellen af Ang Lee)? Psykologi kan levere baggrundsmateriale om fordomme i forhold til seksuelle minoriteter, som så kan inddrages i analysen af romanen, men der er mange andre muligheder i den novelle.

Bogen *Ondskabens Psykologi* er kendt af de fleste psykologilærere, for ondskab er et populært tema i psykologiundervisningen, fx i forhold til hjernevask i forbindelse med rekruttering til religiøse kulturer. I *Kulturen og det Sociale Liv* (Frydenlund) er der en interessant anvendelse af det psykologiske begreb kognitiv dissonans på de mange High-School Killings i USA. Det begreb kunne også anvendes på uhyrlighederne i Abu Ghraib, ligesom en række andre socialpsykologiske begreber kan bruges.

For det tredje er der gode muligheder i arbejdet med ikke-litterære tekster i engelsk. Den engelske læreplan lægger op til, at man skal læse den slags. Der står desuden, at man skal anvende viden om historiske, kulturelle og samfundsmæssige forhold i Storbritannien og USA. Kernestoffet indeholder historiske og aktuelle forhold i andre dele af den engelsksprogede verden, og i det supplerende stof indgår stof på engelsk fra andre fagområder. Der er således som engelsklærer muligheder for at finde opgaveformuleringer til studieretningsprojektet i andet end litteratur. De ikke-litterære tekster – fx om integration, kulturmødet, borgerkrig, kønsroller, ungdomskultur for blot at nævne et par temaer i flæng- giver gode muligheder for samarbejde med den videnskabelige psykologi. Der er også muligheder i cases, fx bogen af John Colapinto: *As Nature Made Him. The Boy who was raised as a girl*, som handler om David Reimer, der som baby fik ødelagt sin penis under en omskæring og dernæst blev gjort til en pige. Den bog giver mulighed for at skrive om fx køn, identitet og etik i videnskab. Der er også muligheder i samme stil med bogen af Russ Rymer: *Genie – a scientific tragedy*, som handler om pigen Genie, som blev holdt fuldstændig afsondret for omverdenen indtil hun var 13 år. Her kan fx inddrages psykologisk viden om udvikling og omsorgssvigt, men der er også mulighed for at bruge denne case til at reflektere over sprogdudvikling og kritiske perioder, hvor fx Chomsky kan inddrages. Luke Jacksons bog *Freaks, Geeks and Aspergers syndrome* giver sammen med psykologiske undersøgelser vedr. Asperger mulighed for at skrive om, hvordan verden ser ud fra en person med Aspergers syndroms side, og hvordan samfundet behandler folk med Asperger. Der findes et utal af bøger på engelsk med cases af denne art.

Psykologi og fiktion

I det følgende vil vi kort indkredse nogle muligheder for at arbejde med en problemstilling eller et tema i forbindelse med litterære tekster. Vi vil igen påpege vigtigheden af, at en opgaveformuleringen skal åbne for vurdering i forhold til begge fags faglige mål. Når psykologi arbejder sammen med litterære tekster, vil det nok være en god ide, at den psykologiske del af besvarelsen skal kunne vurderes isoleret. Man kan forestille sig, at første del af opgaveformuleringen refererer til en præsentation af en problemstilling og gerne med noget aktuelt stof som bilag -fx en artikel- samt teori og empiri til belysning af problemstillingen. Denne del skal munde ud i en fokusering på vigtige begreber og teori, som dernæst kan bruges i læsningen af den litterære tekst. Hvis man griber det an på denne måde, vil begge fag kunne vurderes i forhold til de faglige mål.

Kulturmødet er et oplagt tema. Identitetsproblemer og kulturel splittelse i forbindelse med migration og sammenstødet mellem en individualistisk og en kollektivistisk kultur er behandlet i engelsksproget litteratur verden over. Særlig Hanif Kureishi kan anbefales. Den lange novelle *With Your Tongue Down My Throat* viser underfundigt den kulturelle og identitetsmæssige splittelse. Den postmoderne skriveform tilgodeser ikke blot målet om den litterære analyse, men også målet at: ”anvende grundviden om historiske, kulturelle og samfundsmæssige forhold i Storbritannien” opfyldes med denne novelle. Hans roman *The Buddha of Suburbia* tjener samme formål. Monica Alis *Brick Lane*. Zadie Smiths *White Teeth*, Andrea Levys *Small Island* og Khaled Hosseinis *The Kite Runner* kunne man ligeledes anbefale eleverne til et studieretningsprojekt. Den psykologiske

teori og empiri kan eleverne fx hente i Susan Mose: Psykologi i praksis i afsnittet om Interkulturel psykologi og i Anvendt psykologi i afsnittet om Kulturpsykologi, men der findes også en del engelsksproget litteratur om de emner på nettet.

Det multikulturelle samfund og modernitetens traditionsnedbrydning af normer og værdier, familiens opløsning, de rene forhold og globaliseringen har ligeledes sat sit præg på den engelsksprogede litteratur. Anthony Giddens teoridannelse om det postmoderne samfund kunne anvendes sammen med et bilag, der viser en relevant problemstilling blandt det moderne menneskes mange (postulerede?) dilemmaer. Det kunne så bruges som udgangspunkt for en analyse af bøger af Nick Hornbys (fx High Fidelity og About a Boy) eller Chuck Palahnuiks (Fight Club), der handler om maskulinitet i krise. Den samme fremgangsmåde kunne bruges til at belyse et tema som familiens opløsning, som behandles af store forfattere som Doris Lessing og Ian McEwan med henholdsvis The Fifth Child og The Cement Garden. Hvis man skulle være mere til en udviklingspsykologisk vinkel, kunne bilaget til den indledende psykologiske del ændres, så man fx kunne anvende John Bowlbys og Mary Ainsworths arbejde med tilknytningsteori. Det kunne danne baggrund for at bruge nogle af de psykologiske begreber til analyse af Ben; The Fifth Child.

Psykologien har beskæftiget sig en del med det, som i den psykologiske litteratur hedder "adolescent storm and stress", bl.a. Erikson. Der findes et utal af værker inden for genren young-adult fiction, som handler om ungdommen – også i forhold til særlige problemstillinger. En meget populær bog i studieretningsopgaverne er Lord of the Flies fra 1954, der beskriver vold og udstødelse i en gruppe af unge, der er havnet i en ekstrem situation. Socialpsykologisk teori som Sherifs udgruppe og indgruppe empiri fra Robbers Cave vil gå udmærket i spænd med en litterær fortolkning af Goldings Lord of the Flies.

Et yderligere tema kunne være "narrativitet". Blandt andet den amerikanske psykolog Jerome Bruner pointerer vigtigheden af menneskets selvforståelse gennem de historier, vi fortæller om os selv og hinanden. Iflg. Bruner er mennesket af natur en "story teller", hvilket ses i folkeeventyr, myter, film, litteratur og vores egne små historier. "Story telling" giver vores liv mening, og vi bruger narrativer til at forstå andre menneskers motiver og handlinger. En opgave omkring det narrative kunne indeholde en indledning om den narrative psykologi og betydningen af narrativer i menneskets liv. Dernæst kunne man finde et eksempel fra den engelske litteratur eller en engelsk biografi og undersøge, hvordan hovedpersonen "fortælles" og komme med bud på hvorfor. Det kunne fx være en populær tekst (og film) som Bridget Jones' Diary.

Modernitetens accentuering af behovet for at fortælle historier i en traditionsnedbrudt verden er en af Daniel Sterns væsentligste teoretiske pointer. "Det narrative selv" kunne være krumtappen i et samarbejdet mellem psykologi og humaniora. Måske kunne man også indtænke Freud her, men det vil nok kræve en del af eleverne at balancere mellem en forståelse af den teoretiske og den litterære virkelighed. Psykoanalysen handler bl.a. om at italesætte det usagte, det fortrængte, og i romaner som J.D. Salingers ungdomsroman The Catcher in the Rye er det netop nedskrivningsprocessen [narrativen], der beforder klarsyn og helbredelse. Værdiorienteringen - eller manglen på samme -

er romanens tematiske omdrejningspunkt. Den meget populære ”teenageroman” kunne også bruges som udgangspunkt til en analyse af, hvordan ungdomstiden sættes i scene i dette litterære værk.

Man kunne argumentere, at modernitetens smerte kommer til udtryk i fænomener som ekstrem vold, spiseforstyrrelser, cutting, self-mutilation og brug af drugs. Teoretikere som Giddens hævder, at der i de præstationsorienterede vestlige samfund kan spores en eksistentiel tomhed og et behov for at føle, at man er til. Man kan argumentere for, at Brett Easton Ellis’ *American Psycho* læses fortolkningsmæssigt mere kongenialt ud fra Anthony Giddens teori om værdisammenbruddet end ud fra psykologisk teori om psykopatibegrebet, som det oftest sker. Læses romanen med psykopatibegrebet lades der hånt om det fortolkningsmæssige faglige mål, da *American Psychos* moralske budskab ignoreres.

Vold er et populært tema i studieretningsopgaver i engelsk og psykologi. Romaner som Ballards *Running Wild* og Burgess’ *A Clockwork Orange* kan analyseres og fortolkes med engelskfagets litterære begreber alene, men man kan opnå en dybere forståelse for voldens karakter og udtryksformer, hvis man anvender psykologisk viden og teori i læsningen af romanen. En gennemgang af teorien om operant betingning og en placering af den i en historisk og kulturel kontekst, en kritisk vurdering af teorien, der iflg. Skinner skulle bruges til at betinge ”godhed” hos folk (og i romanen hos den voldelige Alex) lægger op til refleksioner over fri vilje og determinisme i samfundet. Bogen er en kritik af Skinner og Burgess’ bog bliver dermed et eksempel på et litterært værk, der sætter en vigtig samfundsmæssig problemstilling til debat. Det samme kan man sige om Aldous Huxleys roman *Fagre nye verden*.

Et tema som hustruvold er behandlet af Roddy Doyle i *The Woman who Walked into Doors*. Et frugtbart samarbejde med psykologi kunne indeholde en redegørelse for hustruvold på baggrund af undersøgelser, statistik for at dokumentere omfanget og en aktuel tekst om hustruvold, sådan at den psykologiske del kunne leve op til de faglige mål. Forståelsen af hustruvold bygger især på undersøgelser og cases, men der inddrages også forskellige psykologiske teorier, fx om social arv og social indlæring af vold (fx Bandura) i forklaringen. Den videnskabelige psykologiske bidrag kunne bruges til refleksion over den litterære beskrivelse af volden og måske også et fokus på, hvad det er litteraturen kan, som en beskrivelse af en undersøgelse ikke kan. Endelig kan en opgaveformulering der behandler vold eller horrorgenren afsluttes med et spørgsmål, der beder eleven undersøge, hvorfor vold/horror er så populært et emne i litteratur – og film. Her kan psykologisk teori inddrages. David Skals (1993) tager udgangspunkt i Freud, når han i sin non-fiction bog *The Monster Show: A Cultural History of Horror* skriver, at de uhyggelige monstre i fiktionens verden tillader læseren – eller publikum – at overføre deres angst for økonomi, fremmede, døden til monstrene. Han argumenterer med, at monstrene skifter form alt efter tidens problemstillinger, fx skulle filmene om uhyrerne Frankenstein og Dracula i 1930’erne være et udtryk for national angst over økonomien. I atomalderen skabtes muterede monstre som Godzilla, og i 1990erne sås monsterfilm om maskinmennesker, robotter og computere der gik amok på grund af angsten over teknologiens mulige overtagelse af mennesket. Iflg. Skals tjener disse monstre altså ubevidste behov, og derfor vil de altid optræde i fiktionen i en eller anden form.

Resiliens er en del af kernestoffet i psykologi. Man kan fx læse om længdeundersøgelsen ”The Kauai study” fra Hawaii om en hel årgang af børn (kohorte), hvoraf en stor gruppe mod alle odds udviklede sig helt normalt. Hvilke faktorer betinger resiliens? Hvorfor er der socialt udsatte børn, der trods alle odds bryder den sociale arv? Arne Poulsen har skrevet om risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer i sit kapitel i bogen Samfundets børn. Bogen Mønsterbrud kan også inddrages. Den selvbiografiske roman som for eksempel Frank McCourts Angelas Ashes rummer eksempler på, hvordan hovedpersonen formår at sætte sig ud over en sårbar position til en styrkeposition. Og der findes sikkert en række andre eksempler.

Køn og kønsroller er oplagte temaer for et samarbejde. Psykologi kan levere baggrundsviden om, hvilke faktorer der determinerer køn – biologiske, sociale, kulturelle og kognitive teorier kan inddrages sammen med undersøgelser. Litteraturens bidrag kan være en problematisering af dette. Kønnen som konstruktion eller som maskerade, havde allerede Virginia Woolf blik for i romanen Orlando. Helt aktuel er Sarah Waters med sine romaner om kønnets maskerade og selviscenesættelse. Flere af hendes bøger er blevet til TV serier. Sex in the City og Bridget Jones’ Diary lægger ligeledes op til analyser af kønnen. Kønsrolleproblematikken kan anvendes på såvel historiske tekster som Jane Austens romaner som på helt nye konstruktioner af kønnen.

Traume psykologien og PTSD er endnu et tema, som kan behandles på tværs af de to fag. Indledende redegørelse for psykologiske tilgange til forståelse af psykiske traumer og PTSD ledsaget af fx en case eller en artikel kan danne baggrund for analysen af et litterært værk eller en film. Krigstraumer som de tematiseres i litterære værker som Pat Barkers Regeneration, Ann Masons In Country og i antologier som With God on Our Side (Systime) med såvel non-fiktive som fiktive tekster er oplagte emner for SRPén. De mange udgivelser om 9/11 i disse år ligeså. Her er især Jonathan Safran Foer ideel, fordi denne roman kombinerer det narrative med traumat og ”questen”. Den gængse psykoanalytiske terapi viser sig nytteløs, ja, direkte skadelig.

Endelig er en del moderne forfattere inspireret af den moderne videnskabelige psykologi. Siri Hustvedt inddrager spejlneuroner i sin sidste roman, og Ian McEwan kombinerer kognitiv psykologi med hjernekirurgi i romanen Saturday. Igen kunne det være en mulig tilgang til en SRP med en indledende redegørelse for den psykologiske viden, fx på baggrund af artikler fra Psykolog Nyt eller lærebøger, hvorpå en analyse kunne afdække, hvordan den psykologiske viden bruges til at nuancere persontegning eller problematisere. Hermed gives eleven mulighed for en refleksion over, hvordan videnskaben bruges i fiktionen – fx til at forestille sig fremtiden.

Fagkonsulenten i psykologi Helle Romme Hansen skrev i Psykologiinformation 3 (2007) bl.a. følgende om samarbejdet mellem psykologi og sprogfagene: ”Når psykologi indgår i fagligt samspil med sprogfagene, bliver det mest vellykket hvis psykologiske problemstillinger, teori og begreber inddrages i redegørelsen og måske spiller med i analysen, men i hvert fald inddrages i en afsluttende diskussion. Vurderinger og perspektiveringer som alene er inden for det litterære univers, får ikke opgaverne til at ”gå på to ben”. Vi håber, at vi hermed har været med til at give engelsk- og psykologilærere inspiration til at gå på to ben.

